

שיעור ט: "דורש מארמי אבד אבי"

Session #9: The Midrash That Defines the Evening

(1) משנה כתב יד קאופמן פסחים י:ד

מִזְגוּ לוֹ כּוֹס שֵׁינִי, וְכֵן הֵבֵן שׁוֹאֵל. אִם [אֵין] דַּעַת בְּבִי, אָבִיו מִלְמָדוֹ:
מִה נִשְׁתַּנָּה הַלֵּילָה הַזֶּה מִכָּל הַלֵּילוֹת (?) (!)

שֶׁבָּכַל הַלֵּילוֹת אֵין אָנוּ מְטַבְּלִים אֶפִּילוּ פֶּעַם אַחַת, הַלֵּילָה הַזֶּה שְׁתֵּי פְעָמִים;

שֶׁבָּכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים חֶמֶץ וּמִצָּה, הַלֵּילָה הַזֶּה כּוֹלוּ מִצָּה;

שֶׁבָּכַל הַלֵּילוֹת אָנוּ אוֹכְלִים בֶּשָׂר צָלִי שְׁלֹק וּמִבוֹשָׁל, הַלֵּילָה הַזֶּה כּוֹלוּ צָלִי.

לְפִי דַעַתוֹ שֶׁלִּבֵּן אָבִיו מִלְמָדוֹ.

מִתְחִיל בְּגִנוּת וּמִסִּיִּים בְּשִׁבְחָה,

וְדוֹרְשִׁים מֵאַרְמֵי אֲבִד אָבִי, עַד שֶׁהוּא גּוֹמֵר כָּל הַפֶּרֶשָׁה.

(2) שם, משנה ה'

רַבֵּן גַּמְלִיא' אוֹ: כָּל שֶׁלֹא אָמַר שְׁלוֹשָׁה דְּבָרִים אֵלּוּ בְּפֶסַח, לֹא יֵצֵא יָדָי חוֹבָתוֹ:

פֶּסַח, מִצָּה וּמְרוֹרִים.

פֶּסַח, עַל [שֵׁם] שֶׁפֶּסַח הַמָּקוֹם עַל בְּתֵי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרַיִם.

מְרוֹרִים, עַל [שֵׁם] שֶׁמְרָרוּ הַמִּצְרַיִם אֶת חַיֵּי אֲבוֹתֵינוּ בְּמִצְרָיִם.

מִצָּה, עַל שֵׁם [שֶׁ] נִיגְאָלוּ.

לְפִיכֵךְ אָנוּ חַיִּיבִים לְהוֹדוֹת, לְהַלֵּל, לְשַׁבַּח, לְפַאֵר, לְרוֹמֵם, לְגַדֵּל לְמִי שֶׁעָשָׂה לָנוּ וּלְאֲבוֹתֵינוּ אֶת כָּל הַנִּסִּים הָאֵלֵּי, וְהוֹצִיאָנוּ מֵעֲבָדוֹת לְחִירוֹת, וְנֹאמַר לְפָנָיו הַלְלוּיָהּ.

(3) דברים פרק כו, א-יא

וַיְהִי כִּי־תָבוֹא אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה וַיִּרְשָׁתָהּ וַיִּשְׁבֶּתָּ בָּהּ: וּלְקַחְתָּ מִדְּרֹשָׁתָהּ אֶשֶׁר תִּבְּיֵא מֵאֶרֶץ אֲשֶׁר ה'

אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ וַשְׁמַתָּ בִּטְנָא וְהִלַּכְתָּ אֶל־הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְשִׁכְּן שְׁמוֹ שָׁם: וּבֹאֲתָ אֶל־הַכֹּהֵן אֲשֶׁר יִהְיֶה בַּיָּמִים הָהֵם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו

הַגְדַּתִּי הַיּוֹם לְה' אֱלֹהֶיךָ כִּי־בֹאֲתִי אֶל־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע ה' לְאֲבוֹתֵינוּ לָתֵת לָנוּ: וּלְקַח הַכֹּהֵן הַטָּנָא מִיָּדְךָ וְהִנִּיחוֹ לְפָנַי מִזִּבְחַ

ה' אֱלֹהֶיךָ: וְעָנִיתָ וְאָמַרְתָּ לְפָנָיו ה' אֱלֹהֶיךָ

• אֲרַמִּי אֲבִד אָבִי וַיֵּרֶד מִצְרַיִמָּה וַיִּגְדֵּל שָׁם בְּמַתִּי מֵעֶט וַיְהִי־ שֵׁם לְגֹי גְדוֹל עָצוֹם וָרֹב:

• וַיִּדְעוּ אֹתָנוּ הַמִּצְרַיִם וַיַּעֲנוּנוּ וַיִּתְּנוּ עָלֵינוּ עֲבֹדָה קָשָׁה:

• וַנַּצַּעֲקָ אֶל־ה' אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ וַיִּשְׁמַע ה' אֶת־קִלְלָנוּ וַיֵּרָא אֶת־עַנְיָנוּ וְאֶת־עַמְלָנוּ וְאֶת־לַחֲצָנוּ:

• וַיּוֹצֵאֵנוּ ה' מִמִּצְרַיִם בְּיַד חֲזָקָה וּבִזְרֹעַ נְטוּיָה וּבִמְדָּא גָדֹל וּבִבְאִתּוֹת וּבִמִּפְתָּיִם:

• וַיְבִאֵנוּ אֶל־הַמָּקוֹם הַזֶּה וַיִּתֵּן־לָנוּ אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת אֶרֶץ זָבֶת חֶלֶב וְדָבָשׁ:

• וַעֲתָה הִנֵּה הֵבֵאתִי אֶת־דְּרֹשָׁתָהּ פְּרִי הָאֲדָמָה אֲשֶׁר־נָתַתָּה לִּי ה'

וְהִנֵּחְתָּ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִשְׁתַּחֲוִיתָ לְפָנַי ה' אֱלֹהֶיךָ: וְשִׂמַּחְתָּ בְּכָל־הַטּוֹב אֲשֶׁר נָתַתְּ לָךְ ה' אֱלֹהֶיךָ וּלְבֵיתְךָ אֲתָהּ וְהָלֹא וְהָגַר אֲשֶׁר בְּקֶרְבְּךָ:

(4) נוסח ההגדה לרמב"ם (הלכות חמץ ומצה פ"ח)

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה הרשע לא גזר אלא על הזכרים, ולבן ביקש לעקור את הבל, שנאמר ארמי אובד אבי ויורד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב (ויורד מצרימה: אנוס ע"ס הדיבור)

ויורד מצרימה ויגר שם, מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, שנאמר ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה ליצאן אשר לעבדיך כי כבוד הרעב בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן במתי מעט, כמו שנאמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי השמים לרוב ויהי שם לגוי, מלמד שהיו ישראל מצוינין שם.

גדול (ו)עצום, כמו שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם ורב, כמו שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים שדים נכונו ושערך צמח ואת עירום ועריה

וירעו אותנו המצרים, כמו שנאמר הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ ויענונו, כמו שנאמר וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס ויתנו עלינו עבודה קשה, כמו שנאמר ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

ונצעק אל יי אלהי אבותינו, כמו שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה

וישמע יי את קולנו, כמו שנאמר וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב וירא את ענינו, זו פרישות דרך ארץ, כמו שנאמר וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים ואת עמלנו, אלו הבנים, כמו שנאמר כל הבן הילוד היאודה תשליכוהו וכל הבת תחיון ואת לחצנו, זה הדחק, כמו שנאמר וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם

ויוציאו יי ממצרים, לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, כמו שסאמר תעבדתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם תעד בדמיה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני (ועברתי בארץ מצרים בלילה הזה – אני ולא מלאך, והכיתי כל בכור בארץ מצרים – אני ולא שרף. ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים – אני ולא השליח. אני ה' – אני הוא ולא אחר)

ביד חזקה, זה הדבר, כמו שנאמר הנה יד יי הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר ובצאן דבר כבוד מאד

ובזרוע נטויה, זו החרב, כמו שנאמר וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים ובמורא גדול, זה גילוי השכינה, כמו שנאמר או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך ובאותות, זה המטה, כמו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות ובמופתים, זה הדם, כמו שנאמר ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן

דבר אחר, ביד חזקה, שמים, ובזרוע נטויה, שמים, ובמורא גדול, שמים, ובאותות, שמים, ובמופתים, שמים, אלו עשר המכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים, ואלו הן, דם, צמרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות, רבי יהודה היה נותן בהם סימן, דצך עדש באחב:

(5) הגדה א: מדרש התומך

צא ולמד **ארמי אויבד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב**
וירד מצרימה ויגר שם, שנאמר ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כי אין מרעה לצאן אשר לעבדיך כי כבוד הרעב
 בארץ כנען ועתה ישבו נא עבדיך בארץ גושן
במתי מעט, כמו שנאמר בשבעים נפש ירדו אבותיך מצרימה ועתה שמך יי אלהיך ככוכבי השמים לרוב
ויהי שם לגוי גדול (ו)עצום, כמו שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאד מאד ותמלא הארץ אותם
ורב, כמו שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדיים שדים נכוננו ושערך צמח ואת עירום
 ועדיה

וירעו אותנו המצרים, כמו שנאמר הבה נתחכמה לו פן ירבה והיה כי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שונאינו
 ונלחם בנו ועלה מן הארץ
ויענונו, כמו שנאמר וישימו עליו שרי מסים למען ענותו בסבלותם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פיתום ואת רעמסס
ויתנו עלינו עבודה קשה, כמו שנאמר ויעבידו מצרים את בני ישראל בפרך

ונצעק אל יי אלהי אבותינו, כמו שנאמר ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה
 ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה
וישמע יי את קולנו, כמו שנאמר וישמע אלהים את נאקתם ויזכר אלהים את בריתו את אברהם את יצחק ואת יעקב
וירא את ענינו, כמו שנאמר וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים
ואת עמלנו, כמו שנאמר כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו וכל הבת תחיון
ואת לחצנו, כמו שנאמר וגם ראיתי את הלחץ אשר מצרים לוחצים אותם

ויוציאו יי ממצרים ביד חזקה, כמו שנאמר הנה יד יי הויה במקנך אשר בשדה בסוסים בחמורים בגמלים בבקר
 ובצאן דבר כבוד מאד
ובזרוע נטויה, כמו שנאמר וחרבו שלופה בידו נטויה על ירושלים
ובמורא גדול, כמו שנאמר או הנסה אלהים לבוא לקחת לו גוי מקרב גוי במסות באותות ובמופתים ובמלחמה וביד
 חזקה ובזרוע נטויה ובמוראים גדולים ככל אשר עשה לכם יי אלהיכם במצרים לעיניך
ובאותות, כמו שנאמר ואת המטה הזה תקח בידך אשר תעשה בו את האותות
ובמופתים, כמו שנאמר ונתתי מופתים בשמים ובארץ דם ואש ותמרות עשן

(6) הגדה ב: מדרש המבאר

צא ולמד מה ביקש לבן הארמי לעשות ליעקב אבינו, שפרעה הרשע לא גזר אלא על הזכרים, ולבן ביקש לעקור את הכל, שנאמר ארמי אובד אבי וירד מצרימה ויגר שם במתי מעט ויהי שם לגוי גדול עצום ורב (וירד מצרימה: אנוס ע"פ הדיבור)

וירד מצרימה ויגר שם, מלמד שלא ירד להשתקע אלא לגור שם, במתי מעט, ויהי שם לגוי, מלמד שהיו ישראל מצוינין שם. גדול (ו)עצום ורב

וידעו אותנו המצרים ויענונו, ויתנו עלינו עבודה קשה

ונצעק אל יי אלהי אבותינו וישמע יי את קולנו וירא את ענינו, זו פרישות דרך ארץ, ואת עמלנו, אלו הבנים ואת לחצנו, זה הדחק,

ויוציאונו יי ממצרים, לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, ולא על ידי שליח, אלא הקדוש ברוך הוא בכבודו, כמו שנאמר ועשרתי בארץ מצרים בלילה הזה והכיתי כל בכור בארץ מצרים מאדם ועד בהמה ובכל אלהי מצרים אעשה שפטים אני יי ביד חזקה, זה הדבר ובזרוע נטויה, זו החרב ובמורא גדול, זה גילוי השכינה ובאותות, זה המטה ובמופתים, זה הדם

דבר אחר, ביד חזקה, שמים, ובזרוע נטויה, שמים, ובמורא גדול, שמים, ובאותות, שמים, ובמופתים, שמים, אלו עשר המכות שהביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים, ואלו הן, דם, צפרדע, כינים, ערוב, דבר, שחין, ברד, ארבה, חושך, מכת בכורות: רבי יהודה היה נותן בהם סימן, דצץ עדש באחב:

(7) הגדת ארץ ישראל הקדמון (הוצ' קרני 2025)

צא ולמד, מה בקש לבו הארמי לעשות ליעקב אבינו.

שפרעה הרשע לא גזר אלא על הזכרים,

ולבו בקש לעקר את הכל, שנאמר:

ארמי אבד אבי ויך מצרימה,

אנוס על פי הדבר.

ויגר שם במתי מעט, ויהי שם לגוי גדול עצום ורב.

וידעו אתנו המצרים ויענונו, ויתנו עלינו עבדה קשה.

ונצעק אל יי אלהי אבותינו, וישמע יי את קלנו,

וידא את ענינו ואת עמלנו ואת לחצנו.

ויוציאנו יי ממצרים,

לא על ידי מלאך, לא על ידי שרף, לא על ידי שליח,

אלא הקדש ברוך הוא בעצמו.

ביד חזקה, שמים,

ובזרע נטויה, שמים,

במרא גדל, שמים,

באתות, שמים,

ובמפתים, שמים.

אלו עשר מכות שהביא המקום ברוך הוא על המצרים במצרים.

והוציאנו משם, שנאמר: **ואתנו הוציא משם.**